

Cím: Magyar Szentek

Papp Hajnal

Pécsi Tudományegyetem, Művészeti kar

festőművész szak, ötödik évfolyam

Dr. habil. Losonczy István DLA, adjunktus

Egy művészettörténeti albumban több Napóleonról készült portré szerepelt. A korszak melyben megalkották őket egyezik, mégha a készítők személye nem is mindenhol azonos. Némelyik Jacques-Louis David keze munkája, másik Dominique Ingreshez vagy François Gérardhoz tartozik. A szerep, amelyben ezek a nagyszerű alkotók reprezentálni kívánták az uralkodót, hol mint a hadsereg szerény vezetőjévé, hol pedig egy olyan nagy dicsőségű császárrá alakult, akinek a kompozíciója még Zeusznak sem derogál¹. A beállítások és a jelenetek minden egyezésükkel és különbségükkel sem magyarázzák elégségesen, miért érzünk teljes idegenséget egyes ránk néző Napóleonok között. Név nélkül talán el is veszítenénk őket egymás mellől egy fiktív francia uralkodói portrékat rendszerező album lapjairól. Napóleonnak nem kellett volna még sokáig várnia, hogy az első fotográfiák megjelenhessenek ám életének ideje úgy alakult, hogy az utókor számára festészeti reprezentáció révén maradt képünk róla. Az, hogy a lehetőségek közül kinek melyik arc őrződik az elméjében, mint Bonaparte, az már részletkérdés. Az én kutatásom a különböző Napóleonoknál kezdődött el.

A huszadik században volt egy David Lewis nevű amerikai filozófus, aki újítást hozott a lehetséges világok elméletében. Korábban ez egy modális eszköz volt, bizonyos modális fogalmak értelmezhetővé tételére. Például jól szemléltetni lehet általa mit jelent a soha (azaz egyik lehetséges világban sem teljesülő) vagy a lehetséges (tehát legalább egy lehetséges világban teljesülő feltétel). A filozófiatörténeti előzmények Leibnizig vezetnek vissza minket, aki szerint Isten éppen ezt a világot teremtette meg, mivel ezt tartotta a legjobbnak, a jó és a rossz ebben a világban van a legteljesebb egyensúlyban. Ez a világ a létező világok legjobbika, s mivel csak ez létezik a mi létező világunk ontológiai státusza eltér a többi világtól, amelyek megmaradnak pusztán lehetőségnek. A David Lewis féle újítás annak a komolyan vétele volt, hogy ezek a lehetséges világok valóban léteznek. Igaz, ezeknek sem számát nem tudhatjuk sem a milyenségét, az viszont premisszánk, hogy ontológiai státuszuk megegyezik a mi világunkéval. Ezek a világok nem lehetnek tökéletesen egyezők egymással s az, hogy melyik az „aktuális világ”, egy indexikus fogalom, s alkalmazhatóságát a kérdező pozíciója dönti el. Számomra fontos volt, hogy Lewis elmélete létezőnek tart bizonyos világokon átívelő modális nyúlványokat. Ezt nevezhetjük egyfajta felettes énnak, de nem a freudi értelemben, sokkal inkább, mint egy gyűjtőfogalmat rám és a többi világban jelen lévő hasonmásomra. Ebben benne van a számomra létező összes lehetőség, mégha ezek számát és milyenségét nem is ismerhetem. Ők annyiban a hasonmásaim, hogy sokkal jobban hasonlítanak hozzám, mint

¹ vö. Jean Auguste Dominique Ingres Napóleon császári trónján 1804-ben készült képe és a Jupiter és Thetis című 1811-es festmények kompozíciós egyezései

bármilyen máshoz a saját világukban. Ellentétben egy 1686-os Leibnizi levél állításával mely szerint az egyed fogalma maga után vonja az egyed valamennyi predikátumát. Ebből következik, hogy egyazon egyed számára nem lehetségesek alternatív élettörténetek.²

Pályamunkámban 12 festményt készítettem el, amelyek egy-egy általam kreált fikatív személyt reprezentálnak. Tanulmányaimban, melynek jelentős részét a figurális ábrázolás határozta meg, már régóta érdekesnek tartottam, hogy egy ábrázolt személyre mennyire hasonlóképpen reagálunk, mint egy hűsvér emberre. Ránézünk és mindjárt gondolunk valamit, például eldöntjük szimpatikus-e a számunkra vagy sem, fordítunk-e rá figyelmet és "beszélgetni kezdünk vele" vagy unalmasnak tartjuk és elfordulunk. Ez alapján érdekel állíthatom-e, hogy a képnek létezik egy saját valósága.

A szem és a szellem című művében Merleau Ponty elkülöníti a hétköznapi tárgyi tapasztalatainkat az abból kiemelkedő művészeti tapasztalattól. Előbbi esetében az érzékelésünk a jelenlévő tárgyig terjed, szemem annyit lát, amennyire látásom éppen rávetül. A művészeti tapasztalat esetében azonban bár látásom ezúttal is a kép felszínéig terjed, mégis valamiféle többlet tapasztalatot szerzek.

Sokáig nem tudtam, hogyan használhatnám Maurice Merleau Ponty művészetelméletét a gyakorlatban ám ennél a munkánál gondolatébresztőként szolgált. Általa merült fel bennem, hogy az ikonhoz hasonló megközelítésben, de nem vallási indíttatásból foglalkozzak a képpel, mint valamiféle nyitott átjáróval.

12 személyt festettem meg, akikhez valójában csak öt modellre volt szükségem. Minden személyhez három variációt találtam ki, mely folyamán más történetekben, más tevékenységek közepette alakítottam ki az új éneket, igyekezve az elképzelt élettörténet nyomait, változtatásait ábrázolni az arcokon. A hármasok egyes alakjait hol vonzóbb, hol taszítóbb élethelyzetekbe helyeztem s minden esetben egy "személyes" kis narratíva szerint választottam pont azokat a szerepeket, amelyek megvalósultak. Példaként a saját magamról mintázott hármasban egy skálán helyeztem el alakjaimat két női princípium között. A nyugati keresztény kultúrkörben élő lehetőségek közül választottam Máriát, aki a szűz és tiszta nőnek az ösképe és Évát, aki az anyaságnak. Az egyik alak ezért egy apáca lett, aki a szellemhez áll közel, a másik pedig egy kissé feslett anyuka, aki pedig az anyaghoz. A kettő közé helyeztem a festőt, akinek mindkettővel dolga van.

² Antoine Arnauld-nak írt 1686. július 4/14-én kelt levél

A képekhez négy modell is elég lett volna az említett logika lapján, ám az utolsó képhármasnál egy ikerpárt festettem meg, akikhez egy harmadik testvért kitaláltam. Ezzel bár úgy tűnhet, hogy megtörtem saját induló szabályaimat, de úgy láttam ennek révén még érdekesebbé tehetem a játékot. Úgy gondolom igazán izgalmassá akkor válik a sorozat, ha a be nem avatott néző fedezi fel magának. Érdekel, hogy a festészet nyelvével kifejezhető-e valami ezek között az én-variációk között átívelő azonosság, ha beszélhetünk ilyesmiről egyáltalán. Az is lehetséges, hogy az azonnal feltűnő eltérések ellenére egy hasonmás még mindig sokkal közelebb van az én jelenlegi valómhoz (még ha fikcionális is), mint akár egy múltbéli én, akivel már csak az emlékezetem közös. Az is lehetséges, hogy egy portré az alkotó benyomásainak leképezése és sokkal inkább szól róla, mint figyelme tárgyáról.

A képek installálását a szentképsorokhoz hasonlóan képzelem el, egy sorban, viszonylag közel elhelyezve egymáshoz. A sorozat címe egyrészt azért Magyar Szentek lett, mivel feltűnő vizuális rokonság van a szigorúan előre néző megdermedt mozdulatú szentábrázolásokkal. Másrészt pedig óvatos félrevezetésnek szánom, hogy a jelentés ne legyen túl egyértelmű, viszont a néző érdeklődését felkeltse az ellentmondás. Hiszen mégiscsak hajléktalanokat és henteseket ábrázolok!

A sorozat címének tudatosítása után olyan jeleket helyeztem el az egyes képeken, amik további megtévesztésül szolgálhatnak. Így például a virágáros kezébe hófehér liliomok kerültek, s ha valaki gyanút fog az anya és a Mária asszociáció miatt, a helyzetet még bizarrabbá teheti, hogy színben komplementerként összekötöttem őt a krisztusi haj- és szakálviseletű hajléktalannal; ahogy Mária ruhája kívül kék s belül vörös s fordítva Krisztusnál belül kék inget visel kívül vörös öltözékkel úgy képeimen az anya zöld háttere és lila pullóvere komplementerben áll a hajléktalan lila hátterű és zöld dzsekijű színösszeállításával. Tehát hagyjuk meg nekik az esélyt, hogy jók legyenek.

A megfestett alakok mögött minden esetben van tartalmi jelentése a hozzájuk párosított színeknek, olykor önmagukban, olykor, mint az iménti példa mutatja, egymással kapcsolatba kerülve. A sorozat installálásához még kérdéses számomra, hogy szükséges lenne-e egy hosszabb szöveget is írni, ami kiegészítésül szolgálhatna a címhez és növelhetné az ellentmondás feszültségét.

Az alkotói folyamat őszi szemeszterben végzet része az Egyetemi Kutatói Ösztöndíj Program részeként, a Kulturális és Innovációs Minisztérium és a Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Alap támogatásával valósult meg.

Fontosabb irodalom:

Maurice Merleau Ponty [2014] *Az észlelés fenomenológiája*, Budapest, L' Harmattan Kft., ford. Sajó Gábor

Kocsis László, Tuboly Ádám Tamás [2022] (szerk.) *Lehetséges világok Modális metafizikai tanulmányok*, Budapest, Typotex

Concha Roldán [2022] *Leibniz Miénk "a legjobb az összes lehetséges világ közül"*, Budapest, Emse Edapp S.L.

Farkas Katalin, Huoranszki Ferenc [2004] *Modern metafizikai tanulmányok*, Budapest, ELTE EÖTVÖS KIADÓ